

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Meşinca
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Culoare
Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889

ISSN-L 2734 -6889

Romancierul Pituț, II

Prof. Dr. Maria VAIDA

Pituț, Ion Lăncrăjan, Petre Țuțea, Florin Pucă

Gh. Pituț, cu Ion Băieșu

„Pădurea de simboluri” l-a fascinat și pe cel mai reprezentativ om al Renașterii, pictorul Leonardo da Vinci, dovadă sunt acele fabule-povestiri scrise de către pictor, de fapt o proză poetică ce cuprinde „schite, exerciții aforistice, parabole de o misterioasă sensibilitate.”¹ Nu a fost singurul, după cum constată Ovidiu Drimba: „Artiștii Renașterii n-au renunțat la asemenea alegorii când acestea le-au servit, nu într-un scop ingenuu moralizator, ci spre a exprima, prin intermediul lor, anumite concepte abstracte”.² În cazul lui Pituț, conceptul pe care scriitorul îl avansează este al transcendenței, nu fără influențe blagiene în accepția sa. Metamorfozarea motanului Maciste oferă lectorului posibilitatea unor multiple interpretări, o incitare la descifrarea semnificațiilor alegorice ale personajului și a acțiunilor sale.³ Autorul dovedește și lămurește în acest roman că simbolul pisicii trebuie înțeles cu semnificația gândită de el, că *schimbarea florii* (metamorfozarea) motanului Maciste conține o lecție de morală politică de efect întârziat. Metaforismul scrierii cuprinde elemente ale umanului, fenomene sociale și psihice ale eroilor, adevărați mușchetari ai boemei bucureștene, o realitate sublimată în alegoric, dincolo

¹ Elvira Sorohan, *Cantemir în Cartea ieroglifelor*, Ed. Minerva, București, 1978, p. 24.

² Ovidiu Drimba în *Proza literară a lui Leonardo da Vinci*, în *Leonardo da Vinci, Scrieri literare*, Ed. Pandora M, Târgoviște, 2006, p. 13.

³ Notă: Dacă ținem seama de versurile culese din această zonă folclorică de Eminescu: „numai una n-are somn / că zboară din pom în pom/ și vrea să se facă om”, nu se pot nega elementele transcendenței în folclorul bihorean; vezi: vol. M. Eminescu, *Literatură populară*, E.P.L., București, 1968, p. 112.

de care cititorul se vede obligat să caute mereu altceva, sensul corespondenței dintre un aspect și altul de istorie românească, văzute ca artă a disimulării și a subterfugiului în contextul istoric al celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea. Alegoria este preluată de autor din literaturile și picturile lumii (posibil din diableriile lui Hieronymus Bosch, ori din lucrările lui Salvador Dali), constituind un fapt artistic, prin fericita îmbinare de forme literare, de elemente livești ale *Metamorfozelor* lui Ovidiu ori ale *Fiziologului*. Prin intermediul personajului alegoric (Maciste, motanul), Pituț îmbogățește tradiția romanului românesc, prin sublimare în forme literare noi, în personaje simbolice, purtătoare de mesaje ascunse. Numai așa ne poate transpune pe noi, lectorii, în labirintul mitului metamorfic, după ce include în magma osmotică a creației sale elemente livești și folclorice într-o manieră absolut originală.

Fotograful Gherman, publicistul Ion, lucrătorul de la reanimare Vasile și motanul Maciste sunt supuși unui adevărat interogatoriu de către tatăl Norei, după ce aceștia sosesc la vila Vulturul: „Cine a dresat motanul și care este hipnotizatorul grupului? Recunoașteți că lucrați la circ? (...) Vreau să-mi declarați tot ce aveți pe conștiință înainte de a mă adresa organelor de ordine. În douăzeci și ceva de ani fiica mea n-a fost văzută niciodată în stare de levitație, cine a adus-o în acest hal?”⁴

Revenind în spațiul românesc, observăm că fata are și alte *ieșiri* în afara celei amintite, cum ar fi: dansul cu picioarele ridicate mai sus de un metru de la pământ, trupul înălțat în aer ce dansează pe o blană plutitoare, într-o imagine diafană, gata-gata să intre pe culoarul care duce dintr-o lume în cealaltă, prin intermediul unui desen aerian în mișcare. Comentariul autorului este adresat unui lector fictiv, devenit astfel un nou personaj al romanului, un personaj martor, capabil să înțeleagă adâncimea gândirii naratorului: „Ultima parte a filmului, în loc să netezească asperitățile și să reducă până la împăcare opoziția dintre real și fictiv, întristează și mai mult privitorul care s-ar fi așteptat pe bună dreptate ca toate persoanele prezente în acea primă zi din an să se înalțe la fel ca Nora, ba mai mult, să le crească aripi, să devină păsări, iar pereții să nu mai fie zid, ci transparenti și permeabili ca aerul, și păsările să fie pajere ce străbat ca gândul orice obstacol, încât să poată intra și ieși oricând, la o simplă bătaie de aripă, pe coridorul ce duce dintr-o lume în alta”⁵. Iată, așadar, un alt mit care îl completează pe acela al metamorfozelor: mitul lui Icar și Dedal, diferit va fi doar „soarele” ce le incendiază aripile celor doi cuceritori; în romanul lui Gheorghe Pituț, e vorba de un *soare negru*: colonelul de securitate. Iubitul Norei, student medicinist în anul VI, a fost atras într-o capcană, prins în camera fetei și aruncat de la zece metri pe pavaj, după ce patru haimadaci legați cu basmale negre peste gură l-au snopit în bătaie. Căderea de la mansarda vilei se soldează cu accidentarea gravă a tânărului iubit al Norei, dar și cu rănirea la fel de gravă a lui Maciste, care încearcă să se interpună între corpul tânărului zvârlit de la înălțime și caldarâm, nu fără a fi și el accidentat. Tentativa sa este însă zadarnică, deoarece gâtul medicinistului se lovește de pavajul curții în cădere, iar băiatul suferă o fractură de coloană, după cum constată Gherman, sosit la fața locului. El este marcat de tragica întâmplare, ca și Nora, de altfel, care este dusă cu salvarea la spital împreună cu iubitul ei inconștient. Mai târziu, la tipografia unde se făcea albumul de poze ale celor mai vechi case din oraș, realizat de Gherman, pe lângă mesele zețarilor se putea vedea, abia târându-se, un motan imens *care în spate avea un picior stâng de om*, spinarea lui aproape atinge pământul și fiecare pas era dureros până la lacrimi: era Maciste care voia să-i facă stăpânului său un favor, pentru că nu suporta să-l vadă supărat. Ca prin minune, albumul lui Gherman este tipărit și se face lansarea lui la librăria Victoria, iar în presă apar cronici elogioase la adresa artistului fotograf. Ele sunt *citite* de Maciste pentru cei trei prieteni, iar grefierul turnător pândește la fereastră ca să surprindă o postură ingrată a celor trei, fără succes, însă, deoarece Maciste scoate niște miorlăituri înfiorătoare de fiecare dată când grefierul se apropie de fereastra casei lui Gherman cu intenția de a face poze compromițătoare prin care să dovedească legăturile acestuia cu străinii care vizitează orașul! Între timp, Nora iese din spital, starea tânărului Emil se îmbunătățește, dar el va rămâne pentru toată viața un handicapat, nemaiputând să exercite nici un fel de muncă din cauza accidentului. Grefierul vine la vecinul său Gherman după ce un cutremur zgâlțâie din temelii casele din oraș, punându-i întrebarea stupidă: „de ce ne dușmănim noi,

⁴ Notă: *Ibidem*, pp. 39-40. Genul acesta de întrebări este arhicunoscut celor care, asemeni lui Pituț, au avut în timpul comunismului un securist pe urmele lor, chiar dacă nu s-a numit Ristea Priboi!

⁵ *Ibidem*, p. 40.

vecine?”⁶, moment în care fotograful îl trimite la culcare, iar el și prietenii săi se îndreaptă spre centru ca să vadă ce dezastru s-a petrecut pe la alții. Este vorba în planul realității despre cutremurul din martie 1977, care a ras de pe fața pământului numeroase locuințe în București și a făcut multe victime, printre care și prietenii ai scriitorului Gheorghe Pituț. Prezentarea cataclismului se face în manieră alegorică: „În aceeași clipă un animal uriaș parcă se lupta să iasă prin dușumea, pentru că parchetul începu să se umfle, să facă valuri, pereții se aplecară trosnind, iar cei trei prietenii o zbughiră pe ușă și, ajunși în grădina din fața casei, Gherman cuprinse stâlpul porții în brațe, Ion își încolăci mâinile în jurul unui prun, iar Vasile începu să strige la animalul care umbla pe sub pământ: Arde-o, Pârleo! Un scrâșnet și un vuiet nemaiauzite răzbăteau de sub etajele de sub pământ; pe cer, luna era înfășurată într-un colac de sulf, iar aerul se umplu de un praf nou ca din alte lumi. Din toate casele, din toate blocurile toată suflarea omenească ieși pe străzi și însuși fostul grefier, în pijama, se apropie de Gherman și dădu să-l îmbrățișeze, dar...”⁷

O realitate istorico-socială este percepută de autor ca o desfășurare de forțe dezlanțuite într-un cadru fantastic și coșmaresc, iar natura, prezentată în chip de animal misterios și ostil, pare decisă a pedepsi societatea cu moravurile ei, cu trădările ei, cu abuzurile ei. Cei trei prietenii scapă cu viață în urma calamității ce se abătuse peste oraș; Maciste devine mare salvator, descoperind ființele umane blocate sub dărâmături, în cele mai imposibile locuri, ajutând efectiv la acțiunile de salvare ale populației. Scriitorul interpretează informațiile științifice ca atribute literare, recreează peisajul fantastic urban în directă relație cu semnificațiile alegorice acordate lui Maciste, marele „motan alb, cu o negurime de pete negre”. Descrierea sinistrului este plastică și hiperbolizantă, servind la conturarea atmosferei alegorice a romanului; autorul oferă cadrul necesar demonstrației pe care intenționează s-o argumenteze: Maciste nu este nici pe departe un criminal, este un erou justițiar, uneori vindicativ față de cei care încalcă legile morale, grijuliu cu ființele inocente, fidel stăpânului pe care și-l alesese, neîndurător cu criminalii și nelegiuiții. Un adevărat Don Quijote modern, cavaler al marelui oraș, fără a confunda însă morile de vânt cu uriașii, îndrăgostit de o ființă din altă categorie a structurilor universale, apărător al celor nevoiași, săritor și generos, capabil de iubire și dăruire, un om complet și complex, modern și actual, ființă rară, oricum! Nu putem neglija determinante extrinseci ale romanului, aspectele biografice incluse de autor în conținutul romanesc, traumele sale psihice din vremea dictaturii comuniste, pe care încearcă să le vindece prin răzbunare spirituală, proiectând în personajul Maciste multe idealuri și aspirații ale sale, ori ale generației căreia îi aparține, imposibil de realizat în perioada la care se referă și în timpul vieții (mult prea scurte) a scriitorului: aprilie, 1940 - iunie, 1991.

Motanul salvează de sub dărâmături șaptesprezece persoane la început, apoi un recrut care face o criză de nervi, strigând: „Împingeți blocurile la loc, fiindcă vin peste mine!”⁸, coborându-l pe scara de incendiu, dar cazangiul care relatează întâmplarea nu este crezut, jurnaliștii considerând că omul avusese vedenii din cauza șocului și a oboselii, deoarece este incredibil ca un motan să poată căra în spate un tânăr recrut! Cu toate acestea, Maciste se întoarce acasă abia după două săptămâni, complet rebegit, adormind în fotoliul preferat din casa lui Gherman de pe strada Salvării, timp de 24 de ore, fără întrerupere. Devenit eroul urbei, motanul suporta cu dificultate discuțiile despre animalul apocaliptic ce a încercat să iasă de sub pământ, se enerva când lumea făcea haz de necaz, ca și cum ea ar ști cum să-i vină sorții de hac, „în loc să se teamă de ceea ce exprimă cu propria ei gură”, că data viitoare răul o să vină din cer, pentru că acum venise din pământ. Pe străzi mașinile înaintau anevoie, „ca niște bivoli”⁹, oamenii se complăceau în nepăsare, prea puțini ajutau la reconstrucția frumosului oraș, iar în fruntea acestora se găsea, desigur, Maciste, care transporta ca un echilibrist roaba cu mortar la nivelul nouă al unui bloc afectat de cutremur, într-o poziție periculoasă, unde muncitorii nu îndrăzneau să urce. Și cu acest prilej dovedește motanul că are mai multe vieți; deși căzu de la etajul nouă al clădirii, dispărând în roaba cu mortar, Maciste ieși de acolo „greoi și cenușiu ca un animal de beton cald”, cățărându-se într-un castan, scuturându-și blana pe luciul unei mașini diplomatice, apoi deasupra unui Opel-admiral (cu care circula tatăl Norei), zigzagând printre mașinile oprite la stop, murdărind cu mortar un milițian de la circulație

⁶ *Ibidem*, p. 46.

⁷ Gheorghe Pituț, *Aventurile...*, Ed. Minerva, București, 2006, p. 46.

⁸ *Ibidem*, p. 48.

⁹ *Ibidem*, p. 49.

care voia să-l prindă, ca, în cele din urmă, să-și usuce blana cu uscătorul electric, după ce stătuse o oră sub dușul fierbinte. Aventura motanului stârnește admirație la cârciuma unde prietenii stăpânului său luau cina, lumea bea în cinstea lui, dar în vremea asta el pândește casa de alături cu aparatul de fotografiat la gât, dorind să poată fotografia farsa din casa grefierului, care, îmbrăcat în roba de judecător și ajutat de doi acoliți, îl interoga pe stăpânul său, Gherman și îl acuza după fiecare răspuns negativ cu expresia (atât de uzitată în „epoca de aur”): „dușman al poporului”¹⁰. Procesul este o farsă pe care Maciste o urmărește din cais. Asistenții grefierului erau cei patru haidamaci care îl aruncaseră pe iubitul Norei pe bordura de ciment a vilei, lăsându-l nenorocit pe veci. Gherman protestează, spunând că ei nu au dreptul să judece pe nimeni, că nu se pot substitui unui tribunal adevărat improvizat din patru criminali și un grefier nebun, care a visat toată viața să fie judecător! Zadarnice proteste, pentru că stăpânul său fu ridicat și vârat într-o mașină particulară, iar bietul Maciste abia mai apucă să tragă câteva zgârieturi pe fețele celor care îl înghesuiau pe Gherman pe bancheta din spate a mașinii. Metamorfoza lui este pe cale de a se definitiva, după ce a parcurs câteva trepte, pierzându-și tot atâtea vieți. „Cu arta lui inimitabilă de a face când pe motanul adevărat, când pe tânărul îndrăgostit, când pe protectorul sau salvatorul, când pe revoltatul pur, Maciste știa să treacă de la o stare la alta cu grație și cu talentul de a stârni un haz irezistibil; dar cu toată știința lui de a trece rapid de la o ipostază la alta, prin darul vorbirii nu se revelase încă prietenilor săi, cu toate că aceștia, după atâtea întâmplări, credeau că Maciste, pur și simplu, nu vrea, dar c-ar putea oricând vorbi aiddoma lor.”¹¹ Procesul-farsă nu este inspirat din opera cu titlu omonim de Franz Kafka, deși seamănă izbitor prin absurdul situației, ci din „folclorul” istoriei autentice românești, bogată în astfel de exemple rușinoase, procese (ori farse sinistre) de care au avut parte numeroși intelectuali, scriitori și oameni politici din România, o dată cu instalarea regimului comunist de tristă amintire.

Sub masca alegoriei, accentuând ironia și grotescul, autorul exprimă un adevăr pe care altfel nu l-ar fi putut afirma în vremea aceea: mascarada proceselor așa-zișilor deținuți politici, „dușmanii poporului”! Scriitorul Gheorghe Pituț demonstrează prin romanul său, dacă unii mai aveau nevoie de asta, că era o conștiință înaltă a veacului său, dezvăluind aspectele reprobabile ale unui regim totalitar, atrocitățile săvârșite de către unii nomenclaturiști, chiar dacă a făcut-o sub această formă alegorică, în timp ce alții scriau omagii, declamându-și patriotismul de fațadă. Romanul *Aventurile...* restructurează cu intenții satirice toată experiența existențială a autorului său, mizând pe mesajul ascuns și amânat prin care „alegoristul deține secretul dezvăluirii prin învăluire”.¹² Contextul istoric nu i-a îngăduit să-și valorifice vocația satirei în opere epice, lăsând posterității o capodoperă, așa cum au scris Caragiale sau Eminescu, dar Gheorghe Pituț rămâne un spirit nobil care condamnă cu indignare, cu ironie fină și cu amărăciune; se supără sau își bate joc de strâmbătatea lumii care contrazice în fapte ideile sale de libertate, virtute, adevăr. În romanul acesta se pot descoperi în nuce aspirațiile și personalitatea autorului, iubitor de adevăr, dreptate, frumos. Voind să acopere chipul, masca dezvăluie caracterul personajului alegoric, identitatea persoanei este ascunsă, dar se fac precizări transparente referitoare la poziția ei socială, la culoarea politică, se dezvelește osatura morală, esența spirituală, locul ei în societatea creată de imaginația autorului, iar finalul tragic, condamnarea la moarte prin spânzurătoare a marelui motan, exprimă ideea „vanitas vanitatum”, adusă în context politic românesc din negura vremii și dublată, în perspectiva temporală, de imaginea scriitorului hărțuit până la disperare de prigoana regimului opresiv comunist.

Prin această operă epică scriitorul se alătură marilor conștiințe recuperatoare ale literaturii române, cum ar fi: Miron Costin cu *Viața lumii*, Dimitrie Cantemir cu *Istoria ieroglică* și autorul anonim genial, cu *Miorița*. Toate aceste opere sunt luminate de flacăra subiectului pe tema existenței ființelor și a dorinței lor de a trece la altă formă de manifestare, combinând motive literare subsumate celeiași teme și dezvoltate în sute de pagini. Aici se înscrie și romanul lui Pituț, prin puterea sugestiei care este generatoare de interpretări multiple, mai ales în privința personajului metamorfic, motanul Maciste, un adevărat erou în ochii tuturor, cu excepția oficialităților care voiau să mușamalizeze faptele lor odioase ori imorale, dând vina pe alții.

¹⁰ *Ibidem*, p. 52.

¹¹ *Ibidem*, pp. 51-52.

¹² Ana Comnena, în *Prefață la Alexiada*, București, 1977, p. 3.

Dispariția stăpânului său de acasă, procesul nocturn și fals la care asistase motanul, misterul înfloririi pomilor într-o singură noapte, vocea stridentă a grefierului turnător așezat în postura de judecător și dând sentințe de câte trei sute de ani, toate acestea îl scot pe motan din letargia în care căzuse de la dispariția lui Gherman, astfel că într-o noapte sparge cu o creangă fereastra grefierului în timp ce acesta striga: „Dușmanii poporului, (...) mi-au atacat casa, veniți, săriți!” Doina, prietena Norei, apare la capătul străzii și-i invită la o bere la cârciuma din colțul străzii Salvării, cerându-le un album cu pozele realizate de Gherman. Ion și Vasile la rândul lor, o invită pe tânără la Gherman acasă la un pahar de vin, dar când se înserează, ea îi cheamă acasă pe cei doi prieteni ai lui Gherman, inclusiv pe Maciste. Discuția din taxi este edificatoare: „e bine să învățăm chiar și de la animale că omul nu numai că e dator, dar că, dacă nu face nimic pentru salvarea celor în suferință, nici nu se mai poate numi om”.¹³ Citatul acesta reprezintă una dintre cele mai edificatoare învățături morale din întregul text epic. La casa fetei aflară că domnul Still Simion este de fapt tatăl Norei, că în ultima vreme frumoasa blondă căzuse într-un soi de depresie, de când iubitul e bolnav, că acolo la mansarda vilei a stat până acum și Gherman, păzit în permanență de doi oameni, de când a fost răpit de acasă, după cum mărturisește Doina, reproducând spusele Norei. Cei trei rămân la casa Doinei până dimineța, iar la birt îl întâlnesc pe Maiorul de la criminalistică, cel care le spusese că Gherman mai lipsise de acasă și altă dată, fără să spună unde merge, că așa sunt artiștii, dispar în peisaj ca să caute inspirația. Cu multă precauție, Maiorul le cere să discute în casa lui Gherman, ca să nu dea de bănuț, timp în care Maciste se duce direct la vila Norei și îi dă de înțeles că la casa de pe strada Salvării vin persoane care îl vor putea ajuta pe stăpânul său. La sosirea Maiorului, masa era încărcată cu băuturi fine, bunătăți și cinci pahare de cristal, iar Nora stătea pe fotoliul de lângă sobă și „zâmbea ca în visul cu Maciste în brațe”.¹⁴

Motanul observă că toate nenorocirile abătute asupra prietenilor săi provin din trădările grefierului, care turna lui Simion Still orice mișcare pe care aceștia o făceau, urmărindu-i, ascultând discuțiile lor, interpretându-le și condamnându-le pe nedrept. Justițiar inițial, Maciste devine vindicativ pe măsură ce înțelege că stăpânul său este în mare primejdie, ca urmare a gravei acuzații ce i se aducea: tentativă de crimă împotriva studentului medicinist Emil, care zăcea imobilizat la pat, spre disperarea Norei și a părinților tânărului. Acest abuz din partea lui Simion Still, omul securității, se datorează bătrânului grefier frustrat, doritor nevoie mare să pară judecător, ceea ce nu a ajuns niciodată, deși mulți dintre cei pe care i-a turnat la securitate au fost dați afară din serviciu. Răzbunarea lui Maciste este implacabilă: prin puterea sa de hipnotizare, acesta îl manevrează pe turnătorul bătrân, se insinuează sub patul slugiului, metamorfozându-se în tigrul, fapt ce duce la paralizia acestuia din cauza spaimei pe care o trăise. Motanul se transformă în judecător, îl determină pe grefier să recunoască toate crimele de care se făcea vinovat sau la care era complice, inclusiv trădarea lui Gherman, stăpânul motanului și martorul întâmplării tragice de la vila Vulturul, dus de o mașină nu se știe unde. Cu toate că a recunoscut că este vinovat, grefierul mărturisește că a făcut toate abaterile din ordinul lui Still. În cele câteva zile în care nu se mai ridicase din pat, păzit cu strășnicie de Maciste, boala bătrânului turnător se agravează și în final el moare de infarct, văzând o felină feroasă îndreptându-se către patul său, chiar înainte ca aceasta să îl atingă.

În romanul *Aventurile...* ni se relevă latura cea mai puțin cunoscută a lui Gheorghe Pituț și anume dimensiunea ludică a sa, bucuria și ironia desprinse din povestirile și glumele auzite în copilărie de la bunici, părinți și consăteni, de la păstorii cu care petrecea multă vreme la stână, ori de la romii nomazi care poposeau la marginea satului în căruțele lor cu coviltire ce stăteau sub cerul înstelat în jurul focului. Asemeni acelor povești, găsim în romanul lui Pituț multă dezinvoltură, dinamism, semnele clare de influență a limbii populare, de care autorul nu se dezicea nici în mijlocul „domnilor” de la București, ba chiar folosind în mod intenționat cuvinte și expresii neaoșe din fondul arhaic sau regional specifice zonei Beiușului, de care nu o dată prietenii se amuzau copios.¹⁵ Aceeași dragoste pentru graiul din Bihor am întâlnit-o și la sora poetului, *horitoarea dintre dealurile Beiușului*, Viorica Flintașu, care își încântă

¹³ Gheorghe Pituț, *Aventurile...*, Ed. Minerva, București, 2006, p. 56.

¹⁴ *Ibidem*, p. 61.

¹⁵ Notă: Expresiile preferate și frecvente ale scriitorului erau: Pomnesc de cald!/ ori de frig, astupuș, lăcruță, pasărea pustușagului, lângălu, tutălu etc.

auditoriul cu dulceața glasului, dar și cu harul povestitorului înăscut, într-un minunat limbaj regional.¹⁶

Prin tehnici românești, scriitorul mânuiește satira și o îmbină cu sarcasmul provocat de mânia anticomunistă, folosind metode de natură cărturărească, datorită cărora alegoria relevă și mai pregnant naturațea personajelor, dar creatorul nu se sustrage augmentării realității, chiar hiperbolizării acesteia până la proporții terifiante, un bun exemplu fiind metamorfozarea motanului Maciste în ipostaze distincte: tigrul, om, pisică, în funcție de utilitatea imperios cerută de acțiune.

De multe ori personajele românești din *Aventurile...* se adună la taifas pentru o discuție, o dispută sau o petrecere. Gratuitatea și ridicolul acestor „adunări” ineficiente rămân o descoperire a lectorului, care poate recunoaște cu ușurință modul de operare al fostei securități, miliții sau nomenclaturi pcr-iste (celebrele ședințe de partid), și care află mai devreme că puterea politică ia decizii în țară, ele fiind definitive chiar înainte de a se discuta. Personajul Simion Still încarnează paradigma tiranului dintotdeauna, numele său înseamnă oțel, material dur, rezistent, dar totuși flexibil; grefierul este un servitor umil care se pretează la cele mai josnice mijloace pentru a-și atinge, fie și pentru o clipă, pretențiile de mărire, fost plutonier, torționarul aude adesea apelativul pe care i-l adresaseră deținuții prin viziera celulelor: *ticălosule, ticălosule, ticălosule!* Maiorul este angajatul statului, unealtă în mâna lui Still, deși se străduiește să fie binevoitor, torționarul în funcție, cu sentimente umane; Ion, Vasile și Gherman sunt boemii orașului, visătorii, artiștii marginalizați; Nora este „o păpușă” naivă și o dulce „fetiță a lui tăticu”, blondă pe deasupra, fascinată de întâmplările misterioase, inconștientă și credulă, pe care tatăl o dirijează în direcția dorită de el însuși, fapt care o traumatizează psihic; Maciste simbolizează tipul justițiarului care luptă neabătut pentru înfăptuirea dreptății, ușor machiavelic în partea vindicativă a acțiunilor sale, tandru și generos față de Nora, prieten devotat și cu spirit de sacrificiu, fidel și voluntar pentru cei trei mușchetari: Gherman, Vasile și Ion. El este un personaj balanță în tacsonomia romanului, un personaj reflector, spre care converg evenimentele discursului epic, un personaj vector al cronotopului, cu rol de mega centru. Toate direcțiile acțiunii pornesc de la Maciste, spre el se îndreaptă fiecare etapă a discursului, dar și a istoriei, nici un drum cunoscut personajului, dar nedeazăluit lectorului, nu există fără să-l putem plasa și pe el acolo. Dacă planurile narrative sunt divergente în privința acțiunii, despărțind universul românesc în două direcții opuse, în privința spațiului spiritual acestea sunt convergente; mega centrul Maciste unește toți sateliții cronotopului spiritual, adică cei patru vectori care intră în componența acestuia: cronos, topos, personaje, acțiune. „În contradicția creată între cele două tipuri la antipod și ceea ce în invers raport cu meritul le oferă destinul, intervine absurdul fantastic existențial care pare să-l lase în aporie pe însuși povestitorul.”¹⁷

Romanul lui Gheorghe Pituș ne dezvălește esența vicioasă a unei lumi pretins virtuoză, așa cum se găsea în vremea aceea la noi, fie în București, unde s-a transferat după doi ani de Filologie de la Cluj, fie la Năsăud, unde a făcut doi ani la Liceul de Silvicultură. Ochiul său din frunte, al treilea ochi, descifrează și pătrunde pojghița subțire a aparențelor, „găbuind” esențele. Din această cauză el dezlează înțelesul faptelor alegorice doar pe jumătate, pentru cealaltă jumătate mizând pe complicitatea lectorului, deoarece intră în opoziție cu realitatea și nu o poate rezolva decât în zona imaginarului, într-un univers construit cu instrumentele literalității. Dovada clară a imaginației bogate a autorului, a modului în care jonglează cu facilități cu niște concepte operaționale de nuanță abstractă și pur speculativă, reies și din următoarea secvență epică: „Peste Maciste se abătuse o boală necunoscută până atunci la motani, anume aceea de a scrie despre sine și contemporanii săi, oameni și animale – de-a valma. Oamenii Maiorului făcuseră rost de niște plase uriașe din sârmă și aveau de gând să acopere întreaga locuință a lui Gherman, astfel încât Maciste să nu le scape sub nicio formă. În timp ce se făceau aceste pregătiri, Maciste scria de zor, prefăcându-se a nu ști ce-l așteaptă. Cam din oră în oră, Maiorul vorbea prin radio cu Simion Still, raportându-i câte plase au fost aduse și câți stâlpi au fost bătuți, jur-împrejurul casei, pentru amplasarea lor. De fiecare dată, Simion Still îl sfătuia pe Maior să amâne

¹⁶ Notă: Cu prilejul Festivalului Național de Poezie Gheorghe Pituș, ediția a XII-a, care s-a desfășurat la Beiuș, *horitoarea* din Săliște de Beiuș ne-a fermecat cu minunatele amintiri ale domniei sale din perioada copilăriei despre maica ei, învățătorul Arsene, sau despre întâlnirea de la București cu prozatorul Marin Preda. În contextul acestui festival din 30 martie - 1 aprilie 2008, primarul municipiului Beiuș, Silviu Odobasianu, i-a înmănat artistei distincția de Cetățean de onoare, pentru merite culturale deosebite, chiar în fața bustului fratelui său, aflat în parcul central din oraș.

¹⁷ Elvira Sorohan, *Cantemir în Cartea ieroglifelor*, București, Ed. Minerva, 1978, p. 41.

încercuirea completă, astfel ca atunci când îl vor obliga să iasă din încăpere, să poată fi recuperate și manuscrisele care de bună seamă vor servi la acuzarea lui Maciste. Cea mai mare piedică o constituia prezența când a Norei, care-i aducea de mâncare prietenului ei, când a lui Ion și Vasile, prietenii lui Gherman care – pretindeau ei – lăsase locuința în grija lor.”¹⁸

Alegoria ia amploare prin hiperbolizare: nu oricine își poate imagina un motan, ucigaș de șobolani, că se așază la masa de scris și „șterge” linia imaginară dintre realitate și ficțiune, povestind întâmplări despre sine și contemporanii lui. Contribuția la lămurirea problemei referitoare la relația dintre realitate și ficțiune, la factorii fundamentali ai naratologiei care sunt autorul și personajul, noțiuni atât de vehiculate care reprezintă energiile pozitive ce alimentează povestea epică; sunt doar câteva aspecte ale categoriilor estetice din sfera teoriei literaturii pe care autorul le așează în gura lui Maciste, motanul, acela care este capabil să găsească unda, clipa, unicitatea acestora, reușind să se metamorfozeze în ființă umană. Nu avem un răspuns la determinarea clipei absolute, a momentului oportun. Nici filosofii nu au găsit răspunsul, după cum se poate observa din meditațiile gânditorului român Alexandru Dragomir, cel care a fost discipol al filosofului german Martin Heidegger la Freiburg, între 1941-1943, pregătind cu acesta o teză de doctorat pe care n-a susținut-o niciodată din cauza războiului și a schimbării regimului în România de după 1944. Încercăm să lămurim această taină, folosind un citat semnificativ pentru legătura directă pe care o face cu Maciste și modul în care el, un motan, a găsit Clipa: „Dar cum determin locul sau clipa „absolut” unice? Prin relativizare. Determin un loc fixându-i coordonatele sau măsurând în orice fel poziția lui. (...) La fel, determin clipa înscriind-o față de precedentele și posterioarele clipe. Aici intervine prima deosebire: unicitatea clipei prezente nu este numai cea teoretică, rezultată din determinarea poziției unice relative în seria clipelor; ci una absolută printr-aceea că e *prezentul*, că există = acum, care o deosebește fundamental de orice clipă trecută sau viitoare, pe care mi le pot doar reprezenta, și anume înseriate. Prezentul nu este numai pragul dintre trecut și viitor; ci, înainte de toate, este *existența*. [...] Față de spațiu, unicitatea clipei are un grad mai mare de absolutizare fiindcă un loc în spațiu e unic atâta *timp* cât există, dar o clipă existentă este *absolut* unică.”¹⁹

În felul acesta înțelege și autorul nostru clipa unică sau unicitatea clipei prinsă de motan pentru a deveni om, dorință rară și adânc ascunsă în ființa lui de felină atașată omului. În prezentul istoriei discursului epic, faptul (metamorfoza) devine posibil, transcendența e o realitate relativizată. Avem dovada clară a însușirii de către autorul nostru a teoriilor filosofice ale lui Heidegger, ale cărui cursuri le-a audiat la KAAD, în Germania, idei prin care se apropie de cele ale gânditorului Alexandru Dragomir, abia acum publicate, după mai bine de o jumătate de secol. Abordarea problemelor de teorie literară specifice momentului istoric pe care îl trăia Pituț, dovedește iarăși, dacă mai era cazul, buna pregătire de filolog a scriitorului și că era nu doar un amator de literatură, stăpânit de chemări vagi și ispite ale muzelor, așa cum erau mulți care se considerau scriitori. El avea cunoștințe teoretice moderne pe care și le însușise la marile universități din Occident și care la noi nu puteau străbate cortina de fier comunistă. Numai limbajul esopic și capacitatea de a transpune în alegorie fapte abominabile au reușit să mascheze satira lui Pituț, adresată puternicilor zilei, demnitarii comuniști și securiști. Sub masca lui Still, a Maiorului, a Norei, contemporanii apropiați poetului pot să ghicească persoanele reale pe care scriitorul le-a transpus în universul epic imaginat. Cum spunea reputatul istoric și critic literar Mircea Popa: „Sunt cărți prin care respiră spiritul înăbușit al momentului, sunt cărți ca niște supape de siguranță ale unor cazane sub presiune, căci ideile nu pot să moară niciodată. Ele pot fi cel mult înăbușite, dar nu omorâte.”²⁰

În opera lui Gheorghe Pituț apare *orașul himeră*, cu veșnica stradă a Salvării, din care nimeni nu se poate salva singur; ci doar urmând *firul Ariadnei*; pe care trece uneori o mașină a Salvării, ducând la spital câte un personaj aflat în pericol. Pe această stradă locuiește Gherman și se stabilește motanul Maciste, ca în scrierile lui Gottfried Keller, „orașul cu aura pitorească, văzut ca o utopie morală.”²¹ Printre clădirile orașului-himeră se strecoară tiptil motanul, căutând hrană pentru broasca sa, băutură și mâncare pentru

¹⁸ Gheorghe Pituț, *Aventurile...* Ed. Minerva, București, 2006, p. 90.

¹⁹ Alexandru Dragomir, *Caielele timpului*, Ed. Humanitas, București, 2006, pp. 127-128.

²⁰ Mircea Popa, *Spania descoperită de români*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2007, p. 34.

²¹ Ion Vartic, *Un Macondo transilvan*, în Dominic Stanca, *Timp scufundat*, Ed. Du Style, București, 1999, p. 27.

stăpânul lui ori pentru prietenii săi, tocmai la vila Vulturul, deoarece era sigur că acolo va găsi bucate alese, aduse cu mașina de serviciu de la bufetul partidului. Arhitectura orașului pare scoasă din romanul lui Italo Calvino, *Orașele invizibile*²², atât de mare este diferența dintre o stradă și alta, un topos și altul, toate sugerând călătoria în labirintul ființei, unde cronotopii se pot constitui, reconstitui, dar niciodată repeta, pentru că nici timpul nu este reversibil, făcând imposibilă călătoria în sens invers, spre Jugul din Vale, de unde venise ciudatul motan. Uneori se stabilesc vizibile corespondențe dintre Autor și Narator, de nuanțe stilistice sau spirituale, cum ar fi efervescența suavă și ironică a evocării, candoarea viziunii, comprehensiunea afectivă de o rară duiosie, învăluite alteori într-o proză epică lipsită de orice urmă de suavitate lirică, având un limbaj esopic frust, un stil colocvial, chiar ireverențios. Putem sesiza prezența unor digresiuni erudite, aparent fără nici o legătură cu discursul epic, trimiteri la epoci sau autori care oferă cunoscătorului o cheie a hermeneuticii textuale, un apropro subtil, înțeles doar de către cei inițiați, așa cum este în finalul romanului aluzia la Arhimede și legile fizicii descoperite de acesta. Un aspect bufon și carnavalesc persistă încă de la început, odată cu apariția personajelor boeme: Ion, Vasile, Gherman (cei trei mușchetari) și impresionantul Maciste, a cărui apariție demonstrează forța mitului, perpetuată în prezentul discursului epic prin intermediul acestui erou salvator.

Personajul Maciste este unul care aparține lumii magice, el practică magia fără să se ascundă, devenind, după caz, motan, tigrul sau om. Această situație este greu de acceptat la prima vedere, și mai greu de înțeles, dar: „Conform definiției clasice a magiei, așa cum ne-a dat-o Bronislaw Malinowski, ea constituie o tehnică și o activitate substituită, prin care omul - aflat într-un moment acut de criză existențială ori într-o situație limită - își concretizează ritualic și simbolic, *printr-o satisfacere imaginară, o dorință* altfel nesatisfăcută de realitate.”²³ Dorința arzătoare a scriitorului Gheorghe Pituț era să demaște crimele comuniste, injustiția din societatea românească, gravele erori judiciare mai mult sau mai puțin aranjate de judecătorii corupți, să stârpească fauna de năpârcci a turnătorilor securității. Toate aceste dorințe ascunse adânc în sufletul său generos le poate satisface doar prin intermediul unui personaj cu puteri supranaturale, Maciste, deoarece numai el este capabil să scape din filajul oamenilor puși de Simion Still să păzească tot cartierul cu arme în mâini, cocoțați pe acoperișurile clădirilor, numai el se metamorfozează ca un erou de poveste, fără a se da peste cap, vorbește, scrie, cântă la pian, dansează, iubește și săvârșește acte de caritate, are un acut simț al prieteniei, este loial și inventiv. Era *ființa* perfectă pentru a ține piept autorității politice comuniste: „Într-un sistem totalitar, deci anormal și inert, totul funcționează numai din când în când, adică în salturi, prin rupturi de ritm, sub forma unor mici și mari *miracole*: aprobări neașteptate, și, deseori nemotivate pot brusc anula interdicții aparent eternizate, ducând la pulverizarea, temporară a stagnării.”²⁴ Construcția romanului *Maestrul și Margareta* de Mihail Bulgakov este reflectată și de simbolismul numerologic al compoziției sale: „cartea are 32 de capitole, plus un epilog, deci 33, cifră mistică, semnalând vârsta simbolică a lui Cristos în vremea Patimilor. Tot așa, 32 în simbolismul esoteric înseamnă 3+2=5, număr cristic, căci cinci sunt rănilor lui Isus răstignit, iar crucea însăși e semn pentagramatic. Apoi 33 înseamnă și 3+3, adică 6, numărul omului, mediator între cer și pământ integrând lumea extradivină în aceea divină, precum romanul despre maestru se unește cu acela al maestrului.”²⁵

Astfel se petrece și în cazul autorului nostru; prin personajul său magic, Maciste, întruchipează ființa ideală, om și fiară când e cazul, singura capabilă să reziste în jungla socială citadină din perioada dictaturii comuniste, un alter ego al autorului nemulțumit de strâmbătatea lumii, măcinat de sentimentul vinovăției subconștiente pentru frații săi care muriseră înaintea lui, pentru că n-a fost destul de puternic (deși nu i-a lipsit niciodată curajul și cumpătarea) să se opună celor care i-au făcut rău și să le dea replici pe măsură. Structura romanului cuprinde 75 de episoade, fiecare cu titlu separat, dar simbolismul numerologic se poate reduce la 7+5=12; 7 este cifra mistică ce simbolizează timpul în care s-a realizat geneza lumii de către Dumnezeu, iar 5 reprezintă un număr cristic, deoarece Isus are cinci răni la

²² Notă: Italo Calvino, *Orașele invizibile*, Ed. Univers, București, 1979, trad. Sanda Șora, colecția „Romanul secolului XX”.

²³ Ion Vartic, *Bulgakov și secretul lui Koroviev, Interpretare figurală la Maestrul și Margareta*, Ed. Biblioteca Apostrof, Cluj, 2004, p. 37.

²⁴ *Ibidem*, p. 21.

²⁵ Ion Vartic, *Bulgakov și secretul lui Koroviev, Interpretare figurală la Maestrul și Margareta*, Ed. Biblioteca Apostrof, Cluj, 2004, p. 67.

răstignire: două la mâini, două la picioare și una la coaste; personajele aureolate cu bunătate și spirit de sacrificiu sunt și ele cinci: Ion, Vasile, Gherman, Maciste și Nora. Desigur, Maciste este eroul exemplar care își oferă viața în schimbul eliberării stăpânului său, Gherman. Cifra 12 semnifică numărul apostolilor lui Isus, care au fost prizonieri pentru credință, dintre care s-a ivit și un vânzător: Iuda, cel ce s-a spânzurat, cuprins de remușcări. Simbolistica aceasta se susține în text prin exprimări vagi ale naratorului ce fac referire directă la personajul similar spânzuratului (grefierul turnător), sau uneori prin lepădarea prietenilor de Maciste, *atoatevăzătorul și înțelegătorul*: „Era târziu în noapte și când cocoșii cântară a treia oară, ropotul unei ploii copleșitoare, de vară, acoperi orice alt zgomot.”²⁶ Sugestiv este faptul că acest episod al romanului foileton a fost intitulat de autor *Vânzarea*! Apostolul Petru s-a lepădat de Isus, negând că ar face parte din ceata lui de învățăcei, așa cum prevestise Mântuitorul, la a treia cântare a cocoșilor.

Elementele care condensează esența alegorică sunt numeroase: metamorfozarea, levitația, zborul, hipnoza, magia, dansul, transa, transcendența. Pe rând, personajele romanului au parte de fiecare dintre aceste situații (ieșiri din sine), după cum o cere firul epic, desfășurat în contorsiunile labirintice ale conflictelor ce converg spre noduri și rețele alegorice, ca spițele unei roți. Și totul, în context istorico-social bine determinat de cea mai palpabilă realitate, surprinsă plastic prin viziunea cinematografică a autorului. Secvențele epice se succed cu dinamismul unor scene de film, fapt care accentuează suspansul, menținând trează atenția lectorilor, curioși de ce va urma. Din fericire, salvarea motanului vine din cer; avionul care-l ridică de lângă funia spânzurătorii este adus la timp de către prietenii lui, Maciste dobândind, în aplauzele mulțimii adunate ca să asiste *la pedepsirea vinovatului*, încă o viață în plus. Mențiunea din finalul romanului sugerează un posibil punct al altei geneze: „avionul care-l răpise din moarte pe Maciste mai survolă o dată câmpia aeroportului, apoi se ridică brusc și deveni cât o pasăre, apoi cât un punct, înghițit și el de cerul nespus de albastru.”²⁷ De aici se poate iniția un alt șir de întâmplări alegorice despre motanul Maciste, *marele criminal devenit erou al urbei, magicianul fantastic, bunul samaritean*. Iar creatorul personajului, Gheorghe Pituț, ne arată o altă fațetă a creativității sale: aceea de talentat prozator.

Versurile de pe monumentul poetului Gheorghe Pituț

Pe partea din față, sub fotografie:

„De mila timpului din sânge
Poetul nu-i decât iubire
Și cum iubirea-i nemurire
Cu frigul ei, el va învinge.”

Pe partea din spate:

„Să fiu mutat în mare taină
Colo în murmur și verdeață
Ca și cum aș fi mort de-o iarnă,

Etern să fie dimineată
Și flori cât mieii mi s-aștearnă
Cu bucurie peste față.”

Cu Virgil Mazilescu la o partidă de șah

²⁶ Gheorghe Pituț, *Aventurile...* Ed. Minerva, București, 2006, p. 97.

²⁷ *Ibidem*, p. 220.

Capitolul IV al monografiei *Gheorghe Pituț sau ochiul și noaptea* are un caracter teoretic mai pronunțat, *Oficiul Universal* fiind discutat prin raportare la literatura minimalistă dezvoltată în Statele Unite. În ceea ce privește romanul alegoric *Aventurile marelui motan criminal Maciste*, Maria Vaida insistă pe dimensiunea satirică a romanului. Satira, alegoria, ludicul reprezintă coordonatele fundamentale ale unei opere care, fiind tipărită la Editura Sport-Turism, nu prea a fost luată în serios de viața literară a timpului. Investigația este amplă, merge în profunzime, iar unele afirmații merită să fie reținute. De exemplu opinia potrivit căreia „Modul de a surprinde alegoric realități românești din perioada dictaturii, chiar în momentele desfășurării ei cronologice este singular în literatura română” (p. 157). Autoarea remarcă arta de fin portretist a scriitorului și evidențiază faptul că, prin motanul Maciste, Gheorghe Pituț impune un personaj insolit, de esență bulgakoviană, care îmbogățește literatura română. Tinzând către exhaustivitate în relevarea semnificațiilor, Maria Vaida oferă cele mai ample comentarii de până acum asupra celor două romane purtând semnătura lui Gheorghe Pituț. O apreciere deosebită merită bibliografia amplă, temeinică, precum și impresionantele anexe ale lucrării, corespondența, interviurile, referințele critice despre poet, documentele școlare, manuscrisele și fotografiile ce contribuie la mai buna cunoaștere a omului Gheorghe Pituț și a operei sale.

(Gheorghe Glodeanu)